

زخم قجری

حقابه ایران از هیرمند، به دادخواست حقوقی ایران از آب رود هیرمند در منطقه سیستان اشاره دارد. این رود در گذشته در هر دو کشور افغانستان و ایران جاری بوده‌است. جدایی هرات از خاک ایران در سال ۱۸۵۷ (میلادی) به موجب معاهده پاریس و خودداری گسترده حاکمیت افغانستان از جاری ساختن رود هیرمند در

میزگرد

با روی کار آمدن طالبان در افغانستان مسئله حقابه ایران بار دیگر در مذاکرات بین مقامات ایران و طالبان مطرح شد؛ ساعت‌های پایانی روز سه‌شنبه ۲۸ دی‌ماه خبری در رسانه‌های ایران به نقل از معاون سفیر جمهوری اسلامی ایران در افغانستان مبنی بر باز کردن دریاچه‌های سد کمال خان ورهاسازی آب به‌سمت ایران توسط طالبان منتشر شد. این خبر واکنش گسترده رسانه‌ها و مردم استان سیستان و بلوچستان را در پی داشت. هرچند این خبر توسط یک مقام طالبان تکذیب شد، بااین‌حال پرسشی که دراین‌بین مطرح می‌شود این است که سیاست طالبان در قبال تعهدات افغانستان درباره حقابه ایران چیست و آیا اساساً می‌توان به وعده‌های طالبان که این‌روzsاخت درگیر بحران مشروعیت و به‌رسمیت شناخته‌شدن از سوی کشورهای مختلف به‌خصوص همسایگان افغانستان و همچنین نیازمند انرژی و تولیدات غذایی ایران است، در ادامه راه اعتماد کرد؟

قدس در میزگردی با حضور محمد هاشم عصمت‌اللهی، سید احمد موسوی‌مبلغ و بصیر احمد حسین زاده کارشناسان افغان این مسئله را موردبررسی قرار داده است. در این میزگرد فقط یک سؤال پرسیده‌شده‌است: آیا طالبان برای عمل به قراردادی که از ۵۰ سال پیش بین دو کشور امضا شده قابل اعتماد است؟ پاسخ‌هریک از کارشناسان به این پرسش را در ادامه می‌خوانید.

■ **ایران به سیاست صبر ادامه دهد**

محمد هاشم عصمت‌اللهی مسئله حقابه ایران دو بعد دارد؛ یک بعد حقوقی و یک بعد سیاسی. به لحاظ بعد حقوقی رویه‌های حقوقی در همه‌کشورها به‌ویژه افغانستان حاکم بوده‌و از این گریزی نیست؛ در سال ۱۳۵۱ در زمان نخست‌وزیری «موسی شفیق» در افغانستان و هویدادر ایران این حقابه ازلحاظ حقوقی موردبحث و توافق قرار گرفت. این تعهد به‌عنوان یک تعهد حقوقی از سال ۱۳۵۲ آغاز شد و دو طرف از این موضوع راضی بودند تا اینکه مسائل سیاسی این معاهده را تحت‌تأثیر قرار دارد. در یک مرحله نیروهای کمونیستی افغانستان که مورد حمایت شوروی سابق بودند به‌خاطر تیره‌کردن روابط دو ملت ایران و افغانستان این مسئله را برجسته کردند و مانع از رهاسازی حقابه ایران شدند.

در نوبت‌های بعدی بار دیگر این مسئله بعد سیاسی پیدا کرد و آمریکایی‌ها برای اختلاف‌افکنی و تیره‌کردن روابط بین دو ملت بر عمل نکردن به این قرارداد اصرار کردند. از منظر حقوقی هر دولتی در افغانستان روی کار باشد چه طالب و چه غیرطالب موظف‌اند حقابه ایران را تأمین کنند. به‌خصوص در ایام زمستان آب زیادی در افغانستان پشت سد کمال خان جمع می‌شود و به نظر نمی‌رسد دادن حقابه ایران مشکلی در زمینه آب برای افغانستان ایجاد کند.

در افغانستان رودخانه آمودریا را هم مثل آب هیرمند، داریم که بعد از آبیاری بخشی از افغانستان به‌سمت آسیای مرکزی و دریای اورال می‌رود؛ رودخانه دیگری هم داریم که از پنجشیر به سمت پاکستان می‌رود؛ اما چرا در دو مورد ذکرشده دیگر مشکلی مشابه با مسئله هیرمند پیش نمی‌آید.

خاک ایران، مسئله حقابه رود هیرمند را به یکی از مسائل مهم سیاسی، اجتماعی و زیست‌محیطی دو کشور مبدل ساخته‌است.

در زمان رضاشاه پهلوی که دو کشور برای نزدیکی به یکدیگر گام‌هایی برداشتند، مذاکراتی را در مورد اختلافات بر سر مرزها و حقابه هیرمند آغاز کردند

🔴 **سید احمد موسوی** | موضوع حقابه ایران از هیرمند به دادخواست حقوقی ایران از آب رود هیرمند در افغانستان و سیستان اشاره دارد که سرانجام منجر به معاهده‌ای شد که در ۱۲۲ اسفند ۱۳۵۱ در

میزگرد قدس با حضور کارشناسان افغانسانی درباره یک قرارداد ۵۰ساله

حقابه گل آلود هیرمند

ایران از هیرمند به دادخواست حقوقی ایران از آب رود هیرمند در افغانستان و سیستان اشاره دارد که سرانجام منجر به معاهده‌ای شد که در ۱۲۲ اسفند ۱۳۵۱ در

افغانستان پنج رودخانه دارد که این رودخانه‌ها با پنج کشور همسایه اشتراکات آبی دارند، در تمام این‌ها هم افغانستان نقش بالادستی دارد؛ یعنی منشأ آب افغانستان است و تنها در مورد ایران است که مسئله حقابه مورد مناقشه واقع شده

است، درحالی‌که آبی که به سمت ایران می‌آید و میزان آب ورودی به ایران اصلاً قابل قیاس به میزان آبی که به سمت پاکستان می‌رود نیست، از این منظر باید مسئله حقابه ایران در هیرمند را بیش از اینکه یک مسئله فنی و حقوقی بدانیم باید یک مسئله سیاسی بدانیم و در این مورد هم تنها دولت افغانستان تأثیرگذار نیست، بلکه کشورهایی که بر دولت‌های مختلف افغانستان تأثیرگذار بودند و با جمهوری اسلامی ایران زاویه داشتند، سعی کردند از دولت افغانستان با ابزارهایشان برای رقابت با ایران استفاده کنند و این مطلب را نباید ازنظر دور داشت.

مشخصاً در طول ۵۰-۴۰ سال گذشته پاکستان نقش جدی بر سیاست‌های دولت‌های مستقر در افغانستان داشته و زمانی که این تسلط کمتر بوده معمولاً مشکل حقابه بین دو کشور برجسته و پررنگ نبوده‌است. طی ۲۰ سال گذشته که دولت افغانستان دست‌نشانده آمریکا بود، این مسئله بغرنج‌تر شد. درجایی که ازنظر فنی ساخت سد کمال خان شاید اگر لازم بود با این شکل ضرورتی نداشت، اما این سد ازنظر فنی به شکلی ساخته شد که می‌تواند به‌صورت تمام و کمال حقابه ایران را کنترل کند و حتی از ورود سیلاب‌هایی که خارج از بستر رودخانه به سمت ایران بودند هم جلوگیری کند؛ می‌دانید که غیر از حقابه‌ای که ایران از رودخانه هیرمند مطابق با معاهده‌ای که با افغانستان داشت، بخشی از سیلاب‌هایی که مربوط به رودخانه نبود و سهم طبیعت بودند هم به سمت ایران می‌رفت، اما ازنظر فنی ساخت سد کمال خان به شکلی بود که حتی از ورود این سیلاب‌ها و آب‌های سطحی که ارتباطی با معاهده دو کشور نداشت جلوگیری کرد. وقتی این موارد را بررسی کنیم متوجه می‌شویم طی ۲۰ سال گذشته یک نگاه جدی از سوی دولت دست‌نشانده افغانستان بر این مسئله وجود داشته که ایران را از آب هیرمند دور نگه دارند یا مسئله آب را یک ابزار کنترلی و امتیازگیری قرار دهند.

که با امضای پروتکل موقتی در سال ۱۳۱۵ همراه بود و بنا شد هر مقدار آبی که به بند کمال خان برسد، به‌صورت مساوی میان دو کشور تقسیم شود. اما مجلس افغانستان حاضر به تصویب اعلامیه‌نشد و در پی آن، افغان‌ها شروع به کندن نهرهای یقرا و سراج به صورت مهندسی شده کردند که ایران را از بخش عمده

کابل به امضا رسید و بر اساس آن مقرر شد در هر ثانیه ۲۶ مترمکعب آب (معادل ۸۵۰ میلیون متر مکعب در سال) سهم ایران از آب سد کجکی این رودخانه باشد. با وجود انعقاد قرارداد حقابه هیرمند،

از اواخر دهه ۱۳۷۰ و هم‌زمان با کاهش بارش سالانه و گسترش خشکسالی بر سیستان، میزان ورودی آب رود هیرمند به دریاچه هامون مرتباً کاهش یافت و با ساخت سد کمال خان عملاً مسئله حقابه

در رابطه با طالبان هم این مسئله مهم است که همین‌الان هم آن‌ها آب را به سمت ایران رها نکرده‌اند. بعداً آنکه مقامات ایران اعلام کردند براساس توافق‌نامه، طالبان دو دریاچه از دریاچه‌های سد کمال خان را باز کرده‌اند تا آب به سمت ایران روان شود مقامات محلی طالبان با انتشار ویدئویی این خبر را تکذیب کردند و از این مسئله تحت عنوان افواهات (حدس و گمان‌ها) یاد کردند و گفتند با توجه به فرارسیدن فصل زراعت، آب به درخواست کشاورزان استان نیمروز افغانستان که هم‌مرز با سیستان و بلوچستان ایران است به‌حدی که برای کشاورزی این‌ها کفایت کند، بازشده‌است. بنابراین طالبان این مسئله را تکذیب کرد و این فضاسازی رسانه‌ای که داخل ایران ایجاد شد مشخص نیست بر چه مبنایی رخ داده است و آب هم از منشأ در سد کمال خان تا رسیدن به ایران حداکثر تا ۴۸ ساعت باید می‌رسید و اگر بنا بر رسیدن آب بود باید در بدترین حالت تا ۷۲ ساعت بعد می‌رسید و اگر نرسیده مشخصاً به این دلیل است که اساساً تصمیم طالبان بر این نبوده که آب راه سمت ایران باز کند.

این اشتباه است که ما طالبان را گروهی مستقل بدانیم که در رابطه با مسائل مختلف از-جمله تعهدات به ایران تصمیم واحدی بگیرند و بتوانند آن را اجرایی بکنند. طالبان گروهی امنیتی و استخباراتی هستند که به‌شدت تحت تأثیر آمریکا و پاکستان‌اند. ادعای رهبران طالبان مبنی بر دشمنی با آمریکا هم یک ادعای واهی است و مستندات فراوانی در این رابطه وجود دارد. حکومت طالبان راه‌گز نباید یک حکومت همسو با ایران دانست، آن‌ها هم با ایران اختلافات مبنایی دارند و قدرتمندان طالبان با ایران رابطه خوبی ندارند و برعکس روابط نزدیکی با آمریکا و پاکستان دارند و مطابق با برنامه آن‌ها با جمهوری اسلامی ایران عمل می‌کنند. بنابراین باید به این نکته مهم توجه کرد که اعتماد به طالبان حتی در کوتاه‌مدت هم به نفع ایران نیست چه رسد به اینکه در بلندمدت ایران بخواهد به‌عنوان یک شریک منطقه‌ای با طالبان وارد تعامل شود. علاوه بر این طالبان هنوز در حد و قواره یک گروه در افغانستان هستند و

آب هیرمند محروم کرد. در ادامه مناقشه‌های سیاسی، معاهده آب میان افغانستان و ایران در سال ۱۳۵۱ از سوی موسی شفیق و امیرعباس هویدا، نخست‌وزیران وقت افغانستان و ایران، به امضا رسید. براساس این معاهده، افغانستان در هر ثانیه باید ۲۶ مترمکعب آب به ایران بدهد.

ایران تحت تأثیر قرار گرفت. مسئله‌ای که با روی کار آمدن دولت‌های مختلف در افغانستان که تحت تأثیر سیاست‌های کشورهای مختلف بودند روز به روز بغرنج‌تر شد.

صرفاً افغانستان در اختیار آن‌ها قرار داده‌شده و اختلافات عمیقی بین خودشان دارند و هرلحظه احتمال فروپاشی آن‌ها از درون وجود دارد و مسائلی از این‌دست موجب می‌شود طالبان نتوانند در قواره یک حکومت برنامه‌ای هم برای آینده افغانستان و درنتیجه تعامل با کشورهای همسایه افغانستان داشته باشد.

■ **افغانستان همواره به ایران نیازمند است**

بصیر احمد حسین زاده | اینکه حقابه ایران از هیرمند به هر طریقی به دریاچه هامون برسد برای مردم ایران خوشحال‌کننده خواهد بود. چه به‌واسطه فعالیت دیپلماتیک مقامات سیاسی ایران و چه بر اثر افزایش منابع آبی و مجبور شدن طالبان برای باز کردن دریاچه‌های سد، مهم این است این حقابه وارد ایران شود و برای مردم استان سیستان و بلوچستان که با خشکسالی مواجه‌اند بسیار خوشحال‌کننده خواهد بود. اما آنچه از صحبت‌های سخنگوی وزارت زراعت طالبان برمی‌آمد مشخص است چنین اقدامی از سوی طالبان صورت نگرفته و آب صرفاً براساس تقاضای کشاورزان افغان بازشده‌است.

همان لحظه که اعلام شد طالبان چنین اقدامی کرده مسئله عجیب و قابل تأمل بود و ما منتظر واکنش طالبان بودیم که سرانجام صحبت‌های وزیر زراعت طالبان نشان داد چنین اقدامی از سوی طالبان صورت نگرفته است.

بر اساس قراردادی که بین دولت ایران و افغانستان منعقد شده، قرار بود ۸۲۰ میلیون مترمکعب حقابه به ایران داده شود، ولی این مسئله از همان سال‌ها گاهی عملی می‌شدو گاهی نه. این بستگی به میزان آبی بود که در افغانستان وجود داشت تا اینکه در اواخر دولت اشرف غنی سد کمال خان روی هیرمند ایجاد شد و افغانستان جلورود آب به ایران را گرفت و سخنرانی غنی در روز افتتاح سد مبنی بر اینکه ما دیگر آب مجانی به کسی نمی‌دهیم و اگر قرار بر دادن آب باشد در ازای آن پول یا نفت می‌گیریم، موجب آزردگی و ناراحتی جمهوری اسلامی ایران شد.

گرچه این بحث با هوشیاری مقامات ایران منجر به بحران بین دو کشور نشد. با توجه به اینکه ایران انتظار داشت دولت افغانستان به تعهداتش در مسئله حقابه ایران پایبند باشد اما به دلایل سیاسی که هم آمریکایی‌ها و هم پاکستانی‌ها در منطقه دنبال می‌کردند تلاش کردند باعث ایجاد یک چالش بین ایران و افغانستان شوند و این بیشتر به‌واسطه برآورده شدن اهداف سیاسی بود تا اقتصادی. افغانستان در همه‌ادوار به‌خصوص در شرایط کنونی به ایران نیاز دارد؛ افغانستان از منظر تأمین نفت و انرژی و مواد غذایی به‌شدت به ایران وابسته است. از این جهت در شرایط کنونی باید منتظر بمانیم تا ببینیم طالبان در ماجرای آب چه سیاستی اتخاذ خواهد کرد و به نظر هنوز زود است که در این رابطه اظهار نظر کنیم و قضایوتی داشته باشیم. باید ببینیم در هفته‌ها و ماه‌های آینده مذاکرات طالبان با مقام‌های ایران در رابطه با مسئله آب به کجا خواهد رسید و آیا طالبان به تعهدات افغانستان در قبال حقابه ایران پایبند خواهد بود یا نه.

گل‌ه از انحراف مسیر آب هیرمند

سخنگوی وزارت خارجه کشورمان دو روز پیش با گل‌ه تلویحی از انحراف آب هیرمند گفت: در سال آبی گذشته کمتر از ۵ درصد از کل حقابه جمهوری اسلامی ایران تأمین شده‌است. اصول حقوق بین‌الملل شامل وفای به عهد و اصول حسن همجواری می‌شود و هر کس در افغانستان حاکم است این حقابه را برای ایران و مردم منطقه و طبیعت منطقه قائل شود.

سخنگوی وزارت خارجه کشورمان دو روز پیش با گل‌ه تلویحی از انحراف آب هیرمند گفت: در سال آبی گذشته کمتر از ۵ درصد از کل حقابه جمهوری اسلامی ایران تأمین شده‌است. اصول حقوق بین‌الملل شامل وفای به عهد و اصول حسن همجواری می‌شود و هر کس در افغانستان حاکم است این حقابه را برای ایران و مردم منطقه و طبیعت منطقه قائل شود.

سخنگوی وزارت خارجه کشورمان دو روز پیش با گل‌ه تلویحی از انحراف آب هیرمند گفت: در سال آبی گذشته کمتر از ۵ درصد از کل حقابه جمهوری اسلامی ایران تأمین شده‌است. اصول حقوق بین‌الملل شامل وفای به عهد و اصول حسن همجواری می‌شود و هر کس در افغانستان حاکم است این حقابه را برای ایران و مردم منطقه و طبیعت منطقه قائل شود.

در حاشیه

سخنگوی وزارت خارجه کشورمان دو روز پیش با گل‌ه تلویحی از انحراف آب هیرمند گفت: در سال آبی گذشته کمتر از ۵ درصد از کل حقابه جمهوری اسلامی ایران تأمین شده‌است. اصول حقوق بین‌الملل شامل وفای به عهد و اصول حسن همجواری می‌شود و هر کس در افغانستان حاکم است این حقابه را برای ایران و مردم منطقه و طبیعت منطقه قائل شود.

سخنگوی وزارت خارجه کشورمان دو روز پیش با گل‌ه تلویحی از انحراف آب هیرمند گفت: در سال آبی گذشته کمتر از ۵ درصد از کل حقابه جمهوری اسلامی ایران تأمین شده‌است. اصول حقوق بین‌الملل شامل وفای به عهد و اصول حسن همجواری می‌شود و هر کس در افغانستان حاکم است این حقابه را برای ایران و مردم منطقه و طبیعت منطقه قائل شود.

سخنگوی وزارت خارجه کشورمان دو روز پیش با گل‌ه تلویحی از انحراف آب هیرمند گفت: در سال آبی گذشته کمتر از ۵ درصد از کل حقابه جمهوری اسلامی ایران تأمین شده‌است. اصول حقوق بین‌الملل شامل وفای به عهد و اصول حسن همجواری می‌شود و هر کس در افغانستان حاکم است این حقابه را برای ایران و مردم منطقه و طبیعت منطقه قائل شود.

سخنگوی وزارت خارجه کشورمان دو روز پیش با گل‌ه تلویحی از انحراف آب هیرمند گفت: در سال آبی گذشته کمتر از ۵ درصد از کل حقابه جمهوری اسلامی ایران تأمین شده‌است. اصول حقوق بین‌الملل شامل وفای به عهد و اصول حسن همجواری می‌شود و هر کس در افغانستان حاکم است این حقابه را برای ایران و مردم منطقه و طبیعت منطقه قائل شود.